

ubi, quando, et qualis libera determinatio in Deo fuerit, et quo modo cum hac optimi electione libertas divina componi queat? dicit, Cajum quoque a bonitate objectiva libri, tamquam ratione sufficiente, determinari ad eam electionem, nec tamen libertate expoliari. At id ipsum est, in quo quaestio vertitur; Caji quoque libertatem, si ita se res haberet, perituram in psychologia demonstrabo.

7.) Si Deus mundum minus perfectum prae perfectiori condidisset, hujus actionis nulla foret ratio sufficiens; egisset proinde Deus sine ratione sufficiente, quod cum ipsius perfectionibus non consentit. Certe, si Deus pro libero suo beneplacito posset hoc, vel illud eligere, similis foret artificii humano, qui in elaborando suo opere non tam rationem sequitur, quam genio indulget. Quid quod omne bonum possibile pro gradibus suae perfectionis jus habet praetendendi, ut ait Leibnizius, a Deo existentiam? Deinde intelligi nequit, qui fieri possit, ut Deus minus bonum prae majori magis amet.

8.) Ratio sufficiens electionis divinae ex parte possibilium omnino quaeri non potest, si salvam velimus supremam Dei libertatem, ut paullo ante demonstratum est. Quin si accurate loquamur, nullam prorsus rationem objectivam Deus sequitur, neque ipsa mediorum aptitudo ad finem consequendum est illi vero sensu ratio motiva, cur ea eligat. Nequit nempe Deus ulla bonitate finita, quae comparate ad infinitam prorsus evanescent, moveri; unde non eligit media ad finem aptissima quia aptissima sunt, sed quae apta sunt, quaeque ut talia infinita scientia praenoscit, atque id ideo, quia summa ratio, et sapientia praecipit, ut eligantur media, quae ad finem obtinendum aptissima esse praevidentur. Sola igitur ratio summa, ac sapientia potest Deo esse *ratio motiva* ad aliquid eligendum; aptitudo vero mediorum ad summum dici debet *conditio*, sine qua electio non foret, cum absente hac aptitudine ratio, et sapientia eam electionem non suaderet (conf. ont. §. 145. sch. 1.) Aliud quidem apud nos homines obtinet, qui finiti cum simus, bonitate quoque finita moveri, et allici possumus: quare non modo eligimus bonum repraesentatum, quod bonum est, verum etiam quia bonum est, vel saltem tale esse apparet. Sed numquid ideo actio divina ratione sufficiente caruit? nequaquam: adfuit ea ratio sufficiens, quae in actionibus liberis sola esse potest, quoadmodum alias dicam: ejus nimirum voluntas, quae cum infinita ipsius ratione, et sapientia non congruere non potest. Neque tamen propterea genio indulgisse putandus est; licet enim ex libero arbitrio agat, licet rationem sufficientem externam, et in possibilibus fundatam non respiciat, agit tamen semper ex, et cum summa ratione, modoque perfectissimo, et ipsum libertatis exercitium infinite in illo perfectionis est. Quod ad artificem humanum opus suum non ea, qua posset, industria elaborantem attinet; merito id illi vitio dabitur, si vel obligationi, quae erga alios strin-

gitur, vel fini suo, quem obtinere cupit, non satisfaciatur, quod si horum nihil adfuerit, neque is jure vituperari poterit, si opus, quod, et prout placerit, efficiat. Jam vero Deus nulla aliquid producendi obligatione divinciri potest, atque etiam tui, cum minus bonum prae majori procreat, medium finiliberè constituto convenientissimum eligit.

Jam vero illud: quod possibile secundum gradus perfectionis suae a Deo existentiam postulet, quale est: unde imprimis jus istud? quid est possibilitas, nisi non repugnantia praedicatorem, et oriunda indiditabilis entis ad existendum? ergone ideo ens, quia ad existendum habile est, jus habet a Deo postulandi, ut efficiatur? deinde, demus hanc inesse in possibilibus praetensionem; quis Deum eidem subiecit? tenebiturne ens infinitum, undequaque independentens postulationi huic morem gerere? annon, si ita foret, res creatae non tam Deo, quam sibi ipsis, suaeque majori perfectioni existentiam in acceptis referre deberent? Absit, ut vilem adeo de suprema Majestate conceptum philosophus mente foveat. Ad id demum, quod ultimo adjicitur, ajo, distinguendum esse amorem *liberatis beneficentiae* ab amore *aestimationis*; hic veras in objecto perfectiones respicit; ille a liberali amanti animo, sine respectu ad objecti merita, et sine omni praeterea beneficiendi obligatione proficiscitur. Jam vero cum Deus mundum minus perfectum prae perfectiori elegit, ex sola liberalitate beneficium existentiae eidem contulit, quod neque huic, neque ulli alteri praestare tenebatur. Non tamen propterea minus bonum magis aestimavit; cognovit enim optime, quae, et quales perfectiones possibles in quovis mundo possibili insint, quo sensu solum aestimatio rerum vel creandarum, vel creatarum in Deum cadit.

SECTIO III.

DE EFFECTIBUS NATURALIBUS, ET SUPERNATURALIBUS.

QUOD SECTIONIS ARGUMENTUM?

LXXXV. Venio ad nobilissimam Cosmologiae partem, quae philosopho orthodoxo in primis curis esse debet: ipsa enim castissima Religiois fundamenta proprius attinguntur. Ut autem et dilucide, et distribute res omnis proponatur, disseram primum de natura, ejusque legibus; tum de effectibus supernaturalibus generatis, ac nominatim de miraculis; denique criteria, quibus effectus miraculosus a mirabili, sed naturali, certitudine morali maxima discerni queat, suppeditabo. Habes igitur sectionis hujus argumentum.

CAPUT I.

De Natura, ejusque Legibus.

QUID ET QUOTPLEX NATURA? — QUAE VETERUM OPINIONES?

XXXVI. *Natura*, *γενε*, generatim notat principium mutationis entis internum: *Natura* proinde *universa* est principium mutationum in mundo eidem internum. Cum porro omnes mutationes, quae in entibus mundanis eveniunt, per eorundem agendi, patiendique potentiam possibiles sint, per vim autem actu existant, rite colligimus, naturam cuiusvis entis in vi ejus, agendi, patiendique potentiae juncta; ac naturam universam in collectione omnium virium, omnibus agendi, patiendique potentiis, quae in omnibus entibus creatis insunt, junctarum constitui.

Coroll. 1. Cum vis substantiis solum competere possit, palam est, vires omnium substantiarum creatarum, etiam spiritualium, simul sumtas naturam universam absolvere.

Coroll. 2. Natura differt ab essentia, ut notat Wolfius; haec enim interna entis possibilitate absolvitur; illa vim infert nequie adhaerentem.

Schol. 1. Sermo mihi est de natura entium creatorum; Deum enim naturae auctorem compellere soleo: neque placent barbara illa vocabula, quibus nonnulli absque ulla necessitate utuntur, dum Deum naturam naturantem, naturam vero mundi naturatam vocant. Quid ad veteres attinet, longum foret discrepantes eorum opiniones enarrare, quaedam solum in medium proferam. Plurimi naturam, tamquam idolum quoddam, Deo in res creatas operanti ad latus posuerunt, eam substantiam esse ab omnibus aliis distinctam, perque totum orbem diffusam docentes, a quibus *Principii bylarchici*, *Archaei mundi*, aut *Entelechia* cognomentum obtinuit (*De leg. l. 12. Item in Symposio*). Ad hanc sententiam accesserunt illi quoque, qui cum Platone mundum ingens esse animal opinati sunt, a cuius anima per totum diffusa generationes rerum omnium proficerent, atque hanc doctrinam communem fere fuisse philosophis omnibus, ex Plutarcho dicimus (*De plac. phil. l. 2. c. 8.*): *Omnes reliqui, inquit, ille mundum animatum esse, et a providentia gubernari statuunt: Leucippus vero, et Democritus, et Epicurus, et qui praeter hos inane, ac atomos introducunt, et animae expertem mundum faciunt, neque providentia, sed natura quadam bruta administrari ajunt. Verum in natura hujus animae definiendi in varias rursus partes abierunt; nonnulli, quos inter primum locum Stoici tenent, Deum ipsum hanc mundi animam esse absurde commenti sunt (*Div. inst. l. 7. c. 3.*): Stoici, aut Laetantius, naturam dividunt in duas partes, unam, quae efficiat; alteram, quae se ad faciendum tractabilem praestet. In illa primam esse vim faciendi; in hac materiam, nec alterum sine altero esse posse. Ita isti uno natu-*

Cosmol. Sect. III. Cap. I. De Natura, ejusque Leg. 215

rae nomine res diversissimas comprehenderunt, Deum, et mundum, artificem et corpus; dicantque alterum sine altero nihil posse: tamquam natura sit Deus mundo permixtus nam interdum sic confundunt, ut sit Deus ipsa mens mundi et mundus corpus Dei. Idem fere Moshemius in Cudworthum (*Syst. intell. c. 2. §. 28. n. 2.*) ex definitione *της ζωης*, quam Zeno Stoicorum Princeps apud Laetium (*De vit. phil. lib. 7. segm. 148.*) attulit, clare colligi opinatur: Stoicos nimirum nullum posuisse intertationem, et vim genitricem discernere: sed utramque velint virtutes, et perfectiones unius, ejusdemque Dei, seu naturae illius, quam per totam universitatem intentam esse putaverunt considerasse, ipsum vero Deum modo Jovem, modo Fatum, modo Mentem, modo Naturam appellitasse, quod ipsum Laetius quoque confirmat (*Ib. segm. 137.*). Impium hoc Stoicorum dogma subinde etiam Varroni placuit: ita enim loquitur apud S. Augustinum (*De Civ. Dei l. 7. c. 7.*): *Deum se arbitrari esse animam mundi quem Graeci κορυς vocant; et hunc ipsum mundum esse Deum; sed sicut hominem sapientem, cum sit ex corpore, et animo tamen ab animo dici sapientem, ita mundum Deo dici ab animo, cum sit animo, et corpore. Immo, quod mireris neque Origenes ab hac opinione alienus fuisse videtur (*περί ἀρχων l. 1. c. 1.*): sicut corpus nostrum unum ex multis membris aptatum est, et ab una anima continetur, ita et universum mundum velut animal quoddam immune opinandum puto, quod quaei ab una anima virtute Dei ac ratione teneatur. Verum quam absurda haec sit opinatio, cuius per se manifestum est: ut non nihil dicam; cum Deus anima mundi sit mundusque ipsis corpus, necesse quoque erit, ut Deus ab mundo, quemadmodum anima nostra a corpore, ad perceptiones determinatur. Et nonne ex hac sententia consequens est, ut Deus quoque, vel pars ipsis animam nostram constituat, quod ipsum ii infanciat non sunt? Quid igitur divina substantia discerpatur? sed de hoc alias plura. Nunc ad eos venio, qui naturam, seu animam per totum universum diffusam eo fine propugnant, ut supremum Numen tolleret (*Qq. ac. l. 4. c. 38.*). Strato Lampisacenus, ait Tullius, negat opera Deorum se uti ad fabricandum mundum: quaecumque sint, docent omnia effecta esse natura (*Syst. intell. c. 3. §. 15.*). Haec Stratonis natura interprete Cudwortho, est vim quaedam, et interior vita singulis materiae particulis conclusa, cuius ope semetipsam quaelibet artes, ac consilio fingere in easque formas, quibus apta est natura, et idonea vertere potest, et si quid faciat, ipsamet ignoret nec, quid velit facere, secum constituat. Huius opinioni adductos Hylozoitas ipse compellat.*

QUAE CUDWORTHII DE NATURA OPINATIO?

Schol. 2. Sed ipsius quoque viri doctissimi admirabilis prorsus, ac singularis de natura sententia examinanda venit; commovit me opinionis novitas, ut eam in medium proferrem, atque confutarem

etiam. Ne autem in longum excurrat oratio, primum ipsis prope verbis proprietates naturae, ut ait, genitricis enumerabo; tum rationes, quibus ad eam stabilendam impulsus est, adducam; denique ea proborum argumenta, quibus in illa impugnanda Mosheimius usus est, quaeque me iudice rem consuevit.

Est igitur Cudwortho (*Syst. intell. t. 3. diss. de nat. gen. §. 3.*) *natura genitrix* instrumentum Deo subiectum, quo divina providentia tamquam ministro utitur in ea muneri sui parte administranda, quae ad materiae dispositionem, temperationem, et gubernationem pertinet. Superior quaedam providentia adjungi debet, quae perperam ab ea admissa saepe numero corrigat, quaeque nonnumquam actionibus ejus, et consiliis intercedat (§§. 5. 8. 9. 10.). Ars est natura animans: omni arte humana praestantior, numquam consilium capit, aut deliberat, nihil tamen suscipit, cuius poenitere possit (§§. 12. 13. 15. 18.). Licet ordine et ratione agat, ac ad certos omnia usus dirigat, ipsa tamen metat, et consilium nescit sui operis, neque causam, cur sic agat, perspicit habet. Agit propter finem, attamen consilii, rationis, et intelligentiae non est particeps; non habet conscientiam eorum, quae agit, perceptionem tamen aliquam eidem tribuere ipse videtur. Agit fataliter, immo fatum est (§§. 19. 10. 25.). Habet infimum vitae genus, nec a vita, quam vegetativam vocant, differt: est corporis expertus: toti denique huic globo ex aqua, et terra confuso una praestet haecatrix vita seu natura, quae certo modo cunctis plantis, herbis, ac arboribus conjuncta est, easque omnes pro natura seminis cuiuslibet fingit et fabricatur; quae pariter metalla, ceteraque corpora, quae plus habent artis, quam ut a fortuito materiae motu produci queant, conficit, et disponit (§. 22.). Denique ait Aristotelis repugnandum non esse, qui naturam esse certum mentis animalium partem aut potentiam ingobiliorum in eorum animis habitantem putavit (§. 22.).

Rationes ipsi hae sunt. 1.) Qui talem naturam genitricem negant, aliter utrum horum coguntur profiteri: vel omnia fortuito, et temere cadere, et formari; vel ipsum Deum suis veluti manibus cuilibet animanti corpus fingere, neque maioribus tantum, et praestantioribus, sed cuilibet etiam muscae, et pulci, aut si quid hisce vilius est, quod Deum nimis cupis oneraret (§. 3.). 2.) Plurima in rerum natura sunt, quae vim legum mechanicarum superant, qualis est facultas respirandi in animalibus (§. 4.). 3.) Omnia sensum et gradatim generantur, quae tarditas vanae, et inanitas pompae speciem haberet, si causa rerum omnium efficiens esset infinite potens (*In loc. cit. §. 5. n. 11.*). 4.) Plures sunt errores in operibus naturae, si nempe materia minus idonea sit, aut consilio fabricantis repugnet, quod fieri neutiquam posset, si Deus per se omnia efficeret.

Mosheimius contra sic arguit *Naturarum genitricium tutores* hoc nomine imprimis sententiam suam commendat, quod ea

Deum perpetuo, molestissimaeque labore levet, omnemque praeter ea culpam vitiorum, et deformitatum, quibus natura rerum passim laborat, ab aeterna illa, et sapientissima universitatis causa remaneat. Indigne ferunt ab illis, qui ab ipso Deo procurari credunt omnia, infinita negotiorum multitudinem, et incredibilem molestiarum numerum superari, a Deo legem impo-; nec Cartesio parum, quod concesserit, a Deo legem motus in materia diceret: quod quidem esse censent, ac si Deum numquam fertari, aut otiosum esse profiteretur. Varum ipsi, dum Deum semper vigilante inducunt, ne natura genitrix in vitia incurrat graviora; dum naturam hanc iudicio facultate rectam a pravo secepnendi praeditam esse negant; dum moderari Deum actiones ejus censent: dum corrigere Deum, et emendare, quae forsitan admisit haec natura, asseverunt, ut alia taceam: num minus in Deum negotii, minusque molestiae conferunt, atqui illi? — Et erunt, nullus dubito, qui multo et simplicius, et rationi convenientius censent, Deum cogitare ipsum omnia perficientem, quam naturam ipsi ungere nec sapientem nec potentem, sed rerum, et rationum velle- menter ignaram, cuius ille actus perpetuo moderari debeat: praesertim si Deum infinite potentem esse recordentur cui commotio, et distributio materiae plus creare nequeat inole- stiae, quam procreatio ex nihilo exhibuit. Ipse Dominus bea- tior est, qui, cum ipse valeat potentia negotia sua admini- strandi, nullum adhibet administrum, an vero ille, qui servi- los adsciscit sibi parum cautus, et prudentes, quorum imperi- tiae, ac temeritati semper occurrendum est? — Ad deformi- tates, et vitia, si modo his uti fas est vocabulis, quod attinet, quae passim in natura rerum cernuntur, etiam si naturam pro- creatricem Deo adjungas, multum de his sibi satis esse, factum negabunt. Etiam si Deus semper videt, quid agat haec natura: si actiones ejus moderatur; si cavet, ne deiscat a norma; si denique corrigit opera ejus; nonne rerum omnium, quas ea peragit, causa, et ratio ad ipsum Deum postremo re- ferenda erit? ipse Dominus, qui servum nunquam ex oculi di- mittit, modumque ponit laboribus ejus, reus esse non videbitur vitiorum, quibus hic sese adstringit.

Quae hic de natura dicuntur (*Ib. §. 10. not. 2.*), vereor, ne qui- dam existiment, liberalius, et magnificentius esse dictas, quam patiuntur, quae supra §. 5. et infra de hac natura praecipit. Alias naturam diligendi, et iudicandi facultate carere asse- verat; hic perinde loquitur, ac si deliberatio consilio quodvis opus aggrederetur. Negat enim, ut reliqua taceam, suscipi ab ea aliquid, cuius poenitere queat. Alias Deum emendare nonnumquam, et corrigere admissos errores concedit. Hic vero significare videtur nihil unquam vitiosi, aut cuius poenitere queat, naturam efficere. Mitto reliqua.

Nisi meratio fallit, tota haec celeberrimi viri de natura disputatio aliquid habet inconstantiae; plerumque enim non aliter de ea disserit, quam de re per se constante, et extra hominem posita; hic vero naturam fluctuantem, et virtutem tantum esse in animo residentem affirmat. Plura tute facile erues, quae ad ejiciendam ex orbe id genus naturam serviant (*Ench. Metaph.*). Neque tamen haec Cudworthii opinio ita singularis fuit, ut non aliquos nacti fuerit sectatores; placuit certe nonnullis ipsius popularibus, ac praecipue Henrico Moro; placuit quoque Joanni Clerico (*Diet. crit. t. 2. la vie de Bayle, p. 86. n. 1705.*): quocumque de acriter disputavit Baylius, hac fere ratione argumentatus, vel natura haec genitrix est duntaxat instrumentum quoddam in manu Dei, vel ipsa revera organizationem corporum, et plantarum; similesque effectus efficit; si primum: otiosa est, neque in philosophia usum praestabit; si alterum: perit argumentum, quo ex mundi structura atheos refellimus; si enim natura omnis ordinis cognitione destituta in suis tamen actionibus ordinem sequi potest, nulla erit necessaria connexio inter corporum organizationem, et ens-aliquid intelligens. Sed jam longior fortasse quam oportuerat, fui.

QUI LEGES, ORDO, AC CURSUS NATURAE? -- AN EXTENT?

LXXXVII. *Leges naturae sunt normae illae universales a supremo naturae Auctore constitutae, secundum quas vires substantiarum creaturarum agunt; cum vero praeterea constans sit quidam, ac invariabilis harum actionum modus, ordo inde quispiam euasitur, quem naturae ordinem compellamus: ipsa demum immutabilis secundum hunc ordinem aventorum consecutio id est, quod cursus naturae nomine venit.*

Coroll. Ordo igitur, cursusque naturae cum ejusdem legibus invariabilis nexu consociatur: quare intelligi nequit, quod Volens docet, etiam ablato naturae ordine cursum ejus subsistere posse.

Schol. 1. Normas id genus universales, seu naturae leges extare in dubium vocari nequit ab eo, qui paullo attentius constanter diurnum, nocturnumque vicissitudines, easdem variarum anni tempestatum successiones, immutabilem ab omni aevo astrorum motum fixam in generationibus animalium, plantarumque rationem, perpetuam earundem in corporibus proprietatem, quae jam olim detectae sunt constantiam contemplantur. Experientia certe docet, eadem ubique gravitatis, elasticitatis, cohaesionis, attractionis repulsionisque phaenomena obtinere. Quid, quod secus nulla posset esse in hominibus providentia, nullum consilium, nullae scientiae, aut artes, nulla certa instituendae vitae, aut curandarum corporum ratio: haec enim omnia ex legum universalium constantia pendet; hac efficitur, ut calculi a nobis subduci, futura propici, certi effectus, ac certae ex certis actionibus consecutiones expectari, et sic denique totius vitae cursus suaviter institui queat.

Est vero etiam haec per constantes, et immutabiles leges totam rerum universitatem administrandi ratio vel maxime divinae consentaneae sapientiae, atque ad infinitarum perfectionum patefactionem accommodatissima.

Schol. 2. Leges haec partim, et fere praecipue a posteriori per constantem sensum experientiam, partim etiam a priori per rationum deteguntur. Physici eas fere ad leges motus reducant, quod omnes in mundo spectabiles, mutationes per motum efficiuntur. Mihi vehementer placet Richterii opinio, qui tria legum naturalium genera constituit; *physicas*, quae ad sola corpora, eorumque motus; *metaphysicas*, quae ad mutus corporum, spirituumque actiones; et *pneumaticas*, quae ad solos spiritus, eorumque actiones, ac nexum inter se pertineant (*qu. phil. de mach. et spir. §. 17.*). Ab his distingui debent leges naturae morales, de quibus hoc loco sermo non est.

LEGES MOTUS NON SUNT NECESSARIAE.

LXXXVIII. *Leges motum secundum quas omnes in mundo aspectabiles mutationes natura efficit, non sunt absolute necessariae.* Praecipue motuum leges haec fere sunt: quod cum substantia materialis ad habendam certam directionem, et celeritatem ab externo principio determinari debeant, haec determinatio certam quampiam, ac constantem intervallorum quibus substantiae a se disjunctae sunt, rationem sequatur; quod eadem determinatio jam ad motuum accessum, jam ad recessum tendat, et quae ex his deinde proflorent, ut physici hodie docent; atqui leges has absolute necessarias esse, ac earum oppositum contradictionem involvere (*ont. §. 96.*) nulla omnino ratio suadet: quid enim? contradicitorium sit, ut substantiae materiales mutata illa intervallorum ratione aut citius, aut tardius moveantur, aut etiam accessum in recessum, et vicissim mutant? ut determinatio illa prorsus impediatur? ut vis effectum non consequatur? ut exempli causa, grave non in linea recta, sed per curvam descendat, aut plane non descendat, sed in libero aere non alioquin sustentatum haereat? haec certe, et quae similia sunt, in se non repugnant: restat igitur, ut leges motuum absolute necessariae non sint.

Coroll. Leges igitur motuum contingentes (*ont. §. 98. cor. 2.*), ac proinde etiam mutabiles sunt (*ont. §. 116.*): quod idem de ordine, cursuque naturae, utpote connexis (*§. praec.*) affirmandum est. *Schol.* Qui absolutam harum legum necessitatem evincere vellet, eisdem demonstrare incumbere, eas ex essentiali substantiarum creaturarum profluere; quis autem id serio affirmaverit, sunt certe ipsarum essentialium prorsus indifferentes, ut viribus suis secundum has vel illas leges agant, nec umquam Spinoza, aut quisvis alius ejusdem sectator contrarium evincet. Possunt ex iisdem libris in bibliotheca repositis diversissimi ordine confici, cur res mundanae apte non sint ad alios, diversosque ordines constituendos? profecto

Ipsi nos eam habemus potestatem, ut corpora particularia, varias trasponamus, coniungamus, aut separemus: nonne possumus viventium actiones, animalium, plantarumque generationes abrumpere; plantas evellere: semina fecundationi inepta reddere: insitiones surculorum in alterius speciei truncos facere, corporis lapsum supposito obstaculo impedire, aut in contrariam etiam partem movere, et alia id genus innumera, quae sine opera nostra numquam evenirent? quid autem haec omnia commonstrant? nonne contingentiam, ac mutabilitatem legum naturae? nonne earumdem rationem a liberrimo Auctoris arbitrio pendere? Verum erit fortasse, quia dubitet, utrum hoc determinatae leges, quas in theorematibus demonstratione enumeravi, reapse in natura obtineant: id quidem minime officiet; quodcumque quis in physicis systema amplectatur, seu cum Cartesio; seu cum Newtono, aut Boscovichio sentiat, fateri nihilo minus cogetur, leges, quas ipse in natura agnoscit, contingentes, ac mutabiles esse. Sed iam satis; quae a profanis obmoverent, sequente in capite commodius resolvam.

QUI SECUNDUM AUT CONTRA NATURAE ORDINEM, ET CURSUM?

LVXXIX. Secundum naturae ordinem fit, quidquid naturae ordini convenit, eodemque salvo, ac illaeso fieri potest, aut decet, ut lapsus corporis non suffulsi. Secundum naturae cursum fit, quidquid in illis eventibus locum habet, quorum consecutio cursum naturae constituit; ut quotidianis ortus, et occasus solis. Contra naturae ordinem fit, quod ordini naturae adversatur, eoque salvo, ac illaeso fieri nequit; ut corpus specificè gravius in aere haerens. Contra naturae cursum fit, quidquid ad illos eventus non pertinet, quorum consecutio hunc cursum absolvit; ut eclipsi solis tempore plenilunio.

QUI EFFECTUS NATURALIS?

XC. Effectus naturalis est, qui provenit a vi substantiae creatae secundum leges naturae universales agentis, qualis est combustio ligni in ignem injecti, aut lapsus corporis per lineam rectam.

Coroll. 1. Omnis effectus naturalis est secundum naturae ordinem, atque cursum, et vicissim.

Coroll. 2. Spiritus creati quicumque ad substantias creatas referuntur: igitur si quos effectus viribus suis secundum universales naturae leges agentibus producant, illi in naturalibus habendi sunt (conf. §. 86. cor. 1.).

Schol. Liquor hic de effectu naturali, prout is opponitur supernaturali, de quo statim dicam. Alia est partitio effectus in naturalem, et artificialem, quae hic non pertinet; uterque enim viribus naturae perficitur, hoc solum discrimine: quod hic ab ingenio hominis artis legibus imbuto directionem accipit, ac ad certum finem destinatur: ille non.

CAPUT II.

De effectibus Supernaturalibus, ac nominatim de Miraculis.

QUI EFFECTUS SUPERNATURALIS? ET QUOTUPLEX?

XCI. Effectus supernaturalis est, qui non venit a vi substantiae creatae secundum universales naturae leges agentis; ut subitanea morbi depulsio, suscitatio mortui; creatio alicuius substantiae.

Coroll. 1. Effectus supernaturalis vel absolute non provenit a vi substantiae creatae; vel si ab hac vi proveniat, ea non agit secundum universales naturae leges.

Coroll. 2. Omnis effectus supernaturalis est contra naturae ordinem atque cursum, et vicissim.

XCII. Omnis effectus supernaturalis est supra naturam, ut ex terminis patet, contingit vero vel praeter, vel contra naturam. Effectus praeternaturalis dicitur, cum in universa natura, ejusque legibus duntaxat nulla est ratio, ut is eveniat; ut rosam orescere sine semine. Contranaturalis autem, cum non modo in tota natura ratio non est, ut eveniat; sed etiam ratio in ea continetur, ut non eveniat incorruptio corporis humani in igne.

Schol. Non sum nescius, vocabula haec interdum in alia significatione usurpari, atque ad effectus tantum naturales applicari: ita medicomnemistaum corporis morbosum praeternaturalem dicunt; alii motum lapidis in altum projecti contranaturalem vocant. Intelligatur nimirum in his terminorum acceptionibus natura particularis ejusdem corporis, ejusque singularis constitutio, cui, si quid contrarium, aut tale, quod eidem nec repugnat, nec necessario competere debet, eveniat, etsi cum universae naturae legibus optime congruat, contranaturale, aut praeternaturale, appellatur. Prioris exemplum est actio veneni in corpus animalis ab eo hausti: posterioris chalybis virtute magnetica imbuta, aut ferrum in rotulam elaboratum. Sed sensus hic improprius esse nemo non videt; quare consultus est, ut illos effectus violentos; hos artificiosos eorum, qui accuratius loquuntur, exemplo nuncupemus.

QUI MIRACULUM? -- DEFINITIO VINDICATA.

XCIII. Miraculum est effectus supernaturalis vel ob raritatem, et insolentiam, vel ratione temporis, et adjunctorum admirationem in spectatore excitans.

Coroll. 1. Omne miraculum est effectus supernaturalis; at non vicissim: unde effectus supernaturalis rite distribuitur in absolute supernaturalem, et miraculosum.

Coroll. 2. Quae igitur generatim de effectu supernaturali dicta sunt, miraculis quoque convenient. Est nempe quodvis miraculum contra naturae ordinem, et cursum; item supra naturam, ac nominatim vel praeter, vel contra eandem.

Schol. 1. Erunt, nullus dubito, qui definitionis hujus rationem postulant Storchianum Metaph. Lib. II.

labunt; illi sic habeant effectus supernaturales duplici ratione contingere novimus; aliqui in iisdem adjunctis perpetuo eveniunt, ut adeo adjuncta haec videantur esse leges quaedam universales, quas sibi supremus naturae Auctor in administrando hoc universo liberrime praestituit; ita semper creatur anima rationalis, cum in utero materno foetus eam saltem organizationem obinet, ut actiones corporis vitales perfici possint; ita cum corpore humano semper anima rationalis, cum belluino semper spiritus inferioris ordinis conjungitur, ita positus iis conditionibus, quas Deus libera, et non quasi ex pacto quodam requirit, hominibus gratiae supernaturales conferuntur. Alii effectus supernaturales nullis certis adjunctis, nullis constansibus, generalibus legibus alligantur; sed modo, ac tempore prorsus insolito ex liberrimo summi Conditoris arbitrio secundum abscondita nobis divinae sapientiae consilia perficiuntur: ita ad verba Josue sol stetit: ita, volente Moysae super Aegyptum; et moriente Servatore super universam terram tenebrae inductae sunt; ita Lazarus a mortuis suscitatus, panes multiplicati; aqua in vinum versa est. Porro si in notionem miraculi, quam vulgo homines habent, attentionem convertamus, facile perspicimus contineri in ea quidpiam, quod admirationem in nobis concitet, idque ipsum etimologia vocabuli innotente confirmat. Jam vero experientia certum est, a priori generis effectibus nullo modo in admirationem rapi; rapi vero ab iis, qui ad posterius genus pertinent; igitur si ideae omnibus communis consulendum sit, ut omnino est (conf. §. 37. sch. 1. fin. log.), nequit quisvis generatum effectus supernaturalis miraculi nomine venire, quemadmodum Leibnizius cum suis contendit.

At confundi miraculum cum mirabili, et ipsa monstra, ut ait Leibnizius, in miraculis habenda fore conqueruntur (*Recueil de dio. piéc. t. 1. 4. édit. §. 45.*). Nequaquam; effectus mirabilis est effectus naturalis ad coniectandam in spectatoribus admirationem aptus: miraculum, vero ex natura sua ad effectus supernaturales pertinet. Deinde raritas, iniquitas, insolentia, admirabilitas sunt determinationes solum externae, quae internum effectuum discrimen efficere nequeunt. Si sane; quid igitur? Ego sic existimo, necesse omnino esse, ut internum, ac essentialē discrimen inter effectum naturalem, et supernaturalem statuatur, id vero amplius non requirit, cum effectum supernaturalem in absolute supernaturalem et miraculosum subdividimus; quemadmodum nec ipsi Leibniziani internum discrimen attendunt, cum tres miraculi species constituunt, nimirum quoad substantiam, quoad modum, et restitutionem. Denique opponunt suscitationem mortui semper fore vero miraculosam tamen si frequentissime, immo quotidie eveniret. Ita quidem, modo non secundum certas, et constantes leges simul efficeretur, sola certe frequentia naturae miraculi a me definit non obstat: at si mortui suscitatio vel aliud quodcumque verum alias miraculum certas ac universales leges sequeretur, ita ut posi-

tis iisdem loci, ac temporis adjunctis effectum consimilem certo praedicere possemus, tam parum sane eum in miraculis haberemus, quam parum nunc hoc nomen creati animae rationalis tribuimus. Hoc ipsum profecto si intelligere videntur, qui cum Boehmio nobis largiuntur collationem gratiarum supernaturalium ad miracula proprie dicta referri non posse; verum viderint illi quomodo se cum ipsi consentiant (*Cosmo. 2. §. 370. sch.*). Sed mittamus ista, ne in legomachiam incidamus, in eo solum cardo rei vertitur, ut solidissimis rationibus evincamus, posse multa contra stabilitas naturae universae leges a Deo effici, ad quod nihil interest seu omnes univēse effectus supernaturales, seu eos solum, qui cum admiratione conjuncti sunt, miracula compelles. Quod antequam praestetur, aberrantes quorundam de natura miraculorum opiniones in examen vocandae sunt.

QUAE OPINIO SPINOZAE, *Tract. Th. pol. c. 6. De atheism. et superst. c. 7. — HOBESII, Leviath. c. 37. p. 8. c. 2. q. 6. — CONNORI, Evangel. medic. art. 5. et 6. — GREWII, Cosmol. sacr. l. 4. c. 5. — LOKII, Tract. de mirac. — ROUTTEVILLII DE LARCI, De rel. christ. l. 1. c. 5. Diss. de mirac.*

Schol. 2. Benedictus Spinoza miraculum desinit *opus naturae, cuius causam naturalem exemplo alterius rei solitae explicare non possumus*. Est illi nimirum miraculum effectus tantum naturalis; verum insolitus, cuiusque, tametsi secundum generales naturae leges necessario efficiatur, homines tamen causam detegere nequeunt. Hac in sententia essentialis miraculi character, qui in eo consistit, quod supernaturalis effectus sit, atque omne inter miraculum, et mirabile discrimen tollitur, nec mirum: nititur enim falsa hypothesis, leges naturae nullo modo mutari posse: videtur Budeus.

Ad absurdum habeo opinionem fere accedit Thomas Hobbesius; etsi enim ajat miraculum *immediatam Dei actionem* esse, inscite tamen subiungit, *naturales ejus causas comprehendere a nobis nequaquam posse*; quod argumento est ipsius opinione miraculum ab effectu naturali reapse, et in se non discerni. Atque de hoc dubitare nos minime patitur ea, quae de Deo, ejusque natura homo impius alias edidit. Pestiferam hanc doctrinam refutavit Grappius in theologia recens controversia.

Bernardus Connori ea spargit principia, quae nullo modo inter se cohaerent, nisi Spinozae exemplo Deus cum natura misceatur; miracula ex naturae, et motus legibus, vocatis in subsidium principii medicis, dijudicanda esse contendit, dumque multis modum ac rationem, qua comprehendere possumus, quomodo ea efficiantur, docere aggreditur, audet incredibili imprudentia miracula, quorum sacrae litterae meminerunt, ex causis pure naturalibus explicare.

Nehemias Grewius per miraculum intelligit effectum insolitum, et rarum provententem a causis, seu vi naturali ac incognita, in qua-

tum ea a Deo ad consecutionem determinati ejuspiam finis dirigitur, ut adeo ex ipsius mente miraculum non sit, nisi opus naturale, insolitum, atque a Deo ad certum finem directum. Sed hæc sententia a Spinozana non multum abluat, ut per se manifestum est; tollit enim internam miraculi naturam; tollit quoque omne criterium: quo miraculum a mirabili discernatur; quid namque vetat, ut circumscriptorum aliquis causæ latentis non ignarus effectum quempiam insolitum ita ad certum finem dirigat, ut ea directio a Deo provenire spectatoribus appareat?

Joannes Lockius opinatur miraculum operationem esse quandam in sensu incurrentem, quæ cum spectatoris captum exsuperet, ipsiusque opinio cursui naturæ constituto contraria sit, ab eo pro divina habetur. Peccat hæc sententia in eo, quod sublato interno, ac absoluto miraculi characterge totam ejus rationem comparate ad spectatoris captum definit, quo semel admissio vix ullus in rebus naturalibus effectus tam vulgaris erit, qui non a rudiori aliquo in miraculis haberi possit. Quod sit præterea disertationis illa attentius discutatur, facile quis in suspicionem venerit, ipsum occulte cum Spinoza hæc in re colluisse: fuerunt certe viri eruditi, qui contendeant, Lockius virtutis superioris nomine, quo adeo obscure usus est, non aliud, quam naturam quæ Spinozæ Deus sit, intellexisse. Sed nolo ego quidquam iniquius statuere.

Superest, ut duorum virorum clarissimorum Klarkii, et Houtteville de miraculorum naturâ opiniones examinemus; sunt enim et in iis quædam, quæ minus probari possunt. Ac Houttevilleus, quidem negat miracula contra naturæ leges evenire; simulque in eo solum præcipuum ipsorum characterem constituit, quod effectus insoliti, nobisque inægniti sint, ac ad nobiliorem quemdam finem a Deo ordinentur. Si quæras unde, et quomodo insoliti hi effectus edantur? Respondet: Quædam initio generales quasdam leges sanxisse, secundum quas totum regeretur universum; at jam tum etiam causas naturales ita disponis, ut certo subinde tempore ejusmodi eventus extraordinarii contingere debeant. Verum multa sunt hæc in doctrina, quæ jure carpi possunt; nolim equidem odiosa uti comparatione exemplo Fassoni, qui contendit eam a perniciosâ Spinozæ definitione quam proxime abesse; id certe cum omnibus superioribus commune habet, quod internum, et absolutum inter effectum naturalem, et miraculosum discrimen prorsus tollat, quod nulla omnino ratione sustineri potest; hoc enim, ut communi hominum sensui repugnat, ita præterea falsissimo nititur principio: non posse a Deo leges naturæ mutari. Deinde non video, quid eam inter, ac Grewii opinionem supra refutatam discriminis intercedat; merito igitur a Valsechio (*Contra Incr.* col. 2. l. 3. c. 16.) vehementer exagitata fuit. Quod autem ad Klarkium (*Traité l'exist. et des attribut. de Dieu* l. 3. ch. 19.) attinet; docet vir doctissimus miraculum esse effectum consuetæ naturæ

ordinis contrarium a natura quadam intelligente, quæ virtutibus hominibus superat, extra ordinem productum. Quod hæc in definitione displicet, illud est quod ea genis quoque seu bonis, seu malis potestatem naturalem vera miracula parandi tribuat, quod defendi non posse infra ostendimus. Klarkio adimplentur Joannes Clericus in dissertatione de miraculis tractatu de incredulitate præfixa. William Fleetwoodus in dissertatione de miraculis, Thilo-tonus, Stillingfleetus, alique complures Angliæ theologi; eundem contra impugnavit Jacobus Seves singulari libro Amstelodami anno 1729. in lucem dato; sed in aliud extremum delapsus vir illustris omnem plane potentiam miracula quædam efficiendi genis ademit: quod, ut consequeretur, necesse erat, ut sacrarum Litterarum efata, veterumque auctorum testimonia, in quibus mirabilium a falsis vatibus, aut editorum, aut edendorum mentio fit, in alienum sensum violente detorqueret, ac unice de fraudibus, dolis, ac præstigiis accipienda esse doceret: id quod cum Samuel Werenfelsio, Alphonso Turrentino, Arnoldo Norlenio, aliisque fidelissime præstitit, quo tamen successu paulo post dicendi locus erit. Quæ denique Humius (*Specim. de mirac.*) contra miracula dispertavit, solide refutata invenies apud Georgium Campbellum (*Diss. de mirac.*): mihi jam longiori esse non licet.

QUID MIRACULUM QUOD SUBSTANTIÆ ET QUOD MODUM?

XCIV. Miraculum, cum sit effectus supernaturalis, non provenit a vi substantiæ creatæ secundum universales naturæ leges agente (§. 91.): igitur miraculum superat omnes omnium creaturarum substantiarum vires. Jam vero vel ita has vires superat, ut effectus in se spectatus absolute, et sub nullo respectu ab iis effici queat, ut creatio, seu annihilatio alicujus entis, suscitatio, mortuus. Quod tale est miraculum quoad substantiam appellatur; vel solum pro his adjunctis, et quoad modum effectiōis eas vires excedit, et dicitur miraculum quoad modum, quale est subitanea morbi depulsio.

Schol. Nemo sibi persuadet miracula quoad modum inferioris in se ordinis esse, aut villoris quodam modo conditionis: absit istud; sunt ea veri nominis miracula, et effectus absolute Dei omnipotentia profecti, cui omnia possibilia eodem, id est, nullo constant labore, nec facilius quidquam, aut difficilius factu concipi potest. Discrimen istud ideo solum statuiimus, quod magnum in diducendis miraculis usum præstat, ut deinceps apparebit. Certe si ad rationem veri miraculi requireretur, ut effectus absolute, ac sub omni respectu universæ naturæ vires exsuperet, mirabilibus coturnicæ in castra Hebræorum compulsi, murorum urbis Jerichuntinæ ruina, inveteratorum morborum curationes a Christo effectæ, et complura alia, quæ omnium proborum consensione adhuc in veris miraculis numerabantur, ex eorum numero expungenda forent.

MIRACULUM EST POSSIBILE.

XCv. Miracula possibilia sunt. Si leges motuum, secundum quas

omnes in mendo mutatione perficiuntur, contingentes, et mutabiles sunt, tum de interna miraculorum possibilitate nulla potest ratione dubitari; atqui illud ita est (§. 33. cor.): igitur evidens est miracula veri nominis possibilis esse.

Schol. 1. Perfectio si leges illas, secundum quas vires substantiarum creatarum aut possunt, aut debent agere, mutari queant, multa effici poterunt, quae ab iis viribus secundum leges sibi praestitutas agentibus nequaquam proveniunt. Poterunt, exempli causa, leges motus suspendi, et motus in corporum confictu sine celeritatis immutatione; communicari; poterunt impediri actiones naturaliter ex causarum creatarum viribus secuturæ, ut ignis tres pueros in fornace Babylonica non laesit; poterit nova series nova determinatione inchoari, et ea quidem ratione, qua creatæ vires nequeant, ut subitanea morbi depulsione, aut mortui suscitatione: poterit aliud nondum existens procreari, aliud annihilari, vel quaecumque demum ratione aliud in alterius locum substitui, ut per conversionem aquae in vinum contigit; poterunt conjungi ea, vel disjungi, ad quae conjungenda, aut disjungenda vires naturae se non porrigunt, velut montis in alium locum translatione; poterunt denique alia quamplurima, modisque diversissimis effici, quae vires omnium creatarum prorsus excedunt.

RESPONDETUR OBJECTIS.

Schol. 2. Quae minuti philosophi contra objectant, ad haec fere respondentur. Ajunt

- 1.) Leges naturae fluunt ex essentiali substantiarum creatarum: igitur aequae immutabiles sunt, ac ipsae essentialiae.
- R. Nequaquam: etsi enim vis substantiis interna, quin essentialis sit; ea tamen ex se non potius hanc, quam illam legem possit, estque prorsus indifferens, ut hoc, vel illo modo agat; ita vis motrix substantiae materialis ex natura sua non exigit, ut motum in hac potius, quam illa directione, per lineam potius, rectam, quam curvam efficiat: quare liberum Deo relinquitur, ut ipse; quem placuerit, legem constituat. Deinde, quid obstat, quo minus Deus actiones harum virium aut augeat, aut minuat, aut prorsus impediat, quemadmodum nos ipsi lapsum corporis impedire possumus (conf. §. 33. cum sch.)? Errant igitur, qui universales naturae leges in attributis entium mundanorum habent; attributorum quippe ratio sufficiens in ipsis entium essentialis continetur (ont. §. 55.), hae vero leges a liberrima Dei voluntate proficiuntur. Verissimum equidem est leges naturae rerum essentialis conformatas esse, ipsisque earum rerum ordinem aptari; verum id non ita accipiendum est, quasi hae naturae leges ex rerum essentiali absoluta necessitate promanent, ordoque fatalis inde enascatur; sed quod lisdem non repugnent, et ordo constitutus ipsis consentaneus sit.
- 2.) Spinoza ita arguit (*Tract. theol. pol. c. 6.*): *Leges naturae universales mera sunt decreta Dei, quae ex necessitate, et per-*

fectione naturae divinae sequuntur.—Quidquid fit, per Dei voluntatem, et decretum fit, hoc est, ut iam ostendimus, quidquid fit, secundum leges, ac regulas, quae aeternam necessitatem, et veritatem involvunt, fit.—Item etiam et hoc facile posset ostendi, quod potentia naturae sit ipsa divina potentia, et virtus; divina autem potentia sit ipsissima Dei essentia.

R. Everso jam absurdissimo Spinozae systemate (§. 41. sch.) ea, quae hic impudenter efficit, nullum amplius robur habere queunt. Sed ut aliquid dicam: imprimis eadem confidentia, qua ipse in asserendo utitur, negamus hanc Dei decreta ex necessitate, et perfectione ipsius naturae sequi: nulla certe inter infinitam Dei perfectionem, et has determinatas leges connexio ostendi potest; neque ex aliis huius rerum universalitatis praesentibus imperfectionis quidpiam in Deum redundasset. Deinde imposite, ac callide aeternitatem cum necessitate confundit, quasi vero omne, quod ab aeterno futurum erat, et perpetuo suam veritatem determinatam habet, hoc ipso etiam necessario futurum sit. Denique tametsi Dei potentia sit realiter ipsa ejus essentia, non est tamen inde consequens ut id, quod ab hac potentia efficitur, non sit contingens. Verum potentiam naturae ipsam esse Dei potentiam nemo admisit, nisi qui ad eandem cum illo impietatem deveniret.

3.) Leges naturae morales necessariae sunt, et absolute immutabiles, cur non igitur idem de legibus naturae, quas physicas, seu mechanicas vocant, affirmetur?

R. Ratio dispar in eo sita est: eas Deus necessario creaturae rationali praestituere debuit; non item has toti rerum universitati. Ad divinas nimirum perfectiones vehementer pertinebat, ut hominem, quem condidit, provide, et sapienter ad finem suum consequendum gubernaret, id quod non praestitisset, nisi praeciperet ea, quae ad finem illum obtinendum necessaria sunt, et contra vetuisset ea, quae hominem ab hoc fine averterunt, quo uno tota lex moralis continetur. Ad contra entia creata seu hoc, seu illo modo agant, seu his, seu aliis legibus gubernentur, ad finem suum pertingunt, perfectionesque divinas patefaciunt; unde nulla Dei perfectio has determinate leges physicas postulavit, quamvis ejus sapientia, ac providentia aliquas indeterminatas exegerit: quare nihil etiam obstat; ut ne in casu quopiam particulari legum physioarum una aliqua mutetur.

4.) Si miracula sint possibilia, sequitur imprimis Deum in decretis suis mutabilem esse, ut qui novum, et extraordinarium effectum in tempore decreverit; sequitur deinde etiam eum initio non sat provide, et caute egisse, et velut ob adjuncta non praevia miraculum edere, quae omnia pugnant cum infinita Dei perfectione.

R. Etiam consecutiones hac cum ratioinandi legibus pugnare. Quod ad primum: eadem simplicissima, ac immutabili voluntate, qua Deus hanc rerum seriem ab omni aeternitate decrevit, simul statuit hoc vel illo tempore, hoc vel illud miraculum patrare: quare

nulla est in ipso novarum volitionum successio, ob quam interna mutaretur. Idem nimirum hic contingit, quod evenit, cum mundus ob aeternum Dei decretum existere inceperit, de quo supra dixi (§. 27. schol. n. 6.): *opera mutat, inquit S. Augustinus, consilia non mutat. Mutaretur equidem Deus, si legem quampiam moralem immutaret; cum enim illam necessario tulerit, si nauc aliqua mutatio eveniret; censebatur ipse eam in tempore velle quam ab aeterna nec voluit, nec velle potuit, seque contra suas perfectiones ageret alia longe legum physicarum ratio est, quas cum Deus initia libere voluerit, potuit eas quoque cum restrictione quadam, et exceptione pro casibus quibusdam singularibus constituere. Physice nempe divinarum perfectionum manifestatio per diversas leges obtineri potest; moralis vero, quae creaturarum liberarum propria est, per has solum leges morales. Quod ad alterum: Deus non ideo miracula edit, quod in hac rerum serio quadam male, aut improvide constituta sint, quae emendatione aliqua, aut correctione egerant; absit a nobis temerarium hoc de divinis actionibus iudicium: habet illa fines alios Majestate sua dignissimos, eorum nonnumquam effectum, quem per aliam ab aeterno causarum naturalium dispositionem via prorsus ordinaria consequi potuisset, per miraculum obtineri vult, quin propterea sapientissimae illius providentiae quidpiam decedat. Immo hac ratione divina bonitas potentia, rerum creaturarum cura, aliaque perfectiones multo maxime illustrantur: experientia certe docet, homines passim effectibus insolitis magis, quam iis, qui secundum naturae cursum eveniunt, ad laudes potentissimi, benignissimi Conditoris praedicandas stimulari. Atque hinc patet in gravissimum errorem prolapsam fuisse Wolfium; virum cetera eruditissimum, cum contendit miraculum a divina quidem potentia, non autem a sapientia proficisci posse ac mundum, in quo omnia naturaliter eveniant, verum esse sapientiae opus, multoque meliorum eo, in quo multa miracula patrentur (*Vernanfrige Gedanken von Gott, der Welt, und der Seele der Menschen* §§. 1039. 34.).*

- 5) Haec de miraculorum possibilitate doctrina multis fraudibus, ac deceptionibus ansam praebet; notum est, quam multae, et admodum noxiae fabellae tum olim inter idololatras, tum nostra quoque aetate in vulgus sparsae sint. Quid quod ignoramus, quatenus vires omnium substantiarum ergatarum pertineant? omnes certe naturae leges, totumque rerum ordinem nemo perspicit, quod tamen necesse foret, ut de veritate miraculorum absolute pronuncietur, ut arguitur Rousseavius (*Emile* l. 3. p. 33.). Et fortassis existit ordo quidam naturae diversus a praesente, nobisque adhuc incognitus, qui sese progressu temporis evolvat, ita ut secundum eum effectus ii insoliti, quos in miraculis enumeramus, necessario eveniant. Magis igitur et re fore concludunt, ut aut miraculorum possibilitas penitus tollatur, aut totum argumentum aeterno silentio praetereatur.

¶ Ad singula. Primum argumentum est huic simillimum: plurimae olim fabulae de Diis spargebantur: magis igitur consultum est existentiam Dei inficiari; o praeclearam, dignamque philosopho argumentationem! Si quando haec doctrina fraudibus, ac fabulis occasionem praebuit, id non ex ea per se, sed per accidens, ut ajunt, fuisse certum est, quod veritati minime obest; sed malitiae, aut ruditati hominum adscribi debet. Quis ignorat, sanctissimis quibusque rebus homines impios frequenter abuti, an ea propterea abjiciendae sunt? id solum inde sequitur, oportere, ut in ferendo de eventis insolitis iudicio cautissimi simus, neque cum plebe nimis credula omnia sine discrimine in miraculis habeamus: verum aequae errant, qui nihil, quam, qui omnia credunt. Deinde ignoramus equidem, quousque vires totius naturae se porrigant; scimus tamen eas infinitas esse, ac proinde effectum, qui vim infinitam postulat, qualis est creatio, annihilatio, mortui suscitatio, ab iis proficisci non posse; scimus ita, quod per frequenter; quid vires creatae in casu particulari, in his adjunctis, in quibus versamur, possint, aut non possint; scimus constantes esse mortuum leges; ab iisdem causis eodem modo applicatis eundem semper effectum sequi, et quae sunt ejusmodi. Id jam vero sufficit, ut absolutum saepe de effectui insolito iudicio formetur; cum enim dentur miracula quoad modum, quae in se totius naturae vires non exsuperant, satis est, ut certitudine morali constet, hunc effectum in his adjunctis a vi creata effici non posse; non igitur necesse est, ut vires totius naturae exploratas habeamus. Egregie hoc argumentum pertractat, ac Rousseavius refutat Bergerius (*Deisme réfuté* p. 2. Lettr. 12. p. 211.). Ego autem ex Clerico (*Pneumat. s. 3. c. 8. n. 6.*) profanis istis minus suspecte quadam proferam, quibus objectioni plane satisfiat. Rerum quidem naturalium, ita ille, in aequaquantam nobis esse ideam, aut an sit adequata, scire nos non posse ultro fateamur. Attamen tanta non est ignorantia nostra, ut nunquam quidquam praeter naturae ordinem esse affirmare possimus. Multa gentium, et saeculorum omnium experientia constat, qualia sunt, quae modo diximus. Proprietates quidem omnes humanae naturae, et substantiae, quibus homo constat, non satis esse notas passim ostendimus, nec eo secus ab homine decem millia pondum bajulari, et ignis vehementiam sine detrimento ferri non posse notum est. Si quis tantum pondus ferat, aut illaesus in mediis ignibus diu maneat, id praeter naturae esse ordinem omnibus liquet. Si diceretur cometa ad solis nostri vorticem impulsus praeter naturae ordinem esse, posset hoc in dubio revocari, quia satis nobis non est notus cometarum motus, ut quid sit praeter ordinem, quo moventur, certo definire queamus. Sed ubi de rebus sermo est, quos omnes homines semper eodem modo se habere experti sunt, quid sit praeter naturae ordinem, pronunciare certo possumus, et ex allatis exemplis intelligere est. Qui denique ad oculum naturae